

فرهنگ و تمدن اسلامی در دوره دولت - شهر محلی بنی‌احمر در غرناطه (Granada) ۶۳۶-۸۹۷هـ/۱۲۳۸-۱۴۹۲م (سلسله بنی نصر آخرین حکمرانان مسلمان در اندلس)

محمد رضا شهیدی پاک

استادیار گروه تاریخ دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز

Reza2017mreza@gmail.com

فرهنگ و تمدن اسلامی در دوران بنی‌احمر نمونه‌ای مثال زدنی از حضور جمعیت اسلامی در اروپا است. رشد و استمرار تمدن و فرهنگ اسلامی در عصر «نصری» با وجود تهاجم همه‌جانبه «صلیبی‌ها» از اروپا و شمال و مرکز شبه جزیره ایبری و اختلاف و نزاع داخلی بنی‌احمر با دول اسلامی هم‌جوار و انبوه مشکلات داخلی از ویژگی‌های قابل توجه تمدن اسلامی در آخرین دور خود در دولت - شهر غرناطه است که آن را با بغداد، قاهره و قرطبه عصر اموی، در یک ردیف قرار داده‌اند؛ دولت - شهر غرناطه در عهد دولت محلی «بنی‌احمر» مرکز فرهنگ و تمدن اسلامی در مغرب و آندلس شد و جویندگان علم از هر سو در آنجا رحل اقامت افکندند. این شهر که قرن‌ها خاطره ملوک‌الطوایف را تجربه کرده بود؛ با اقدامات سیاسی - نظامی و فرهنگی ابوعبدالله محمد بن یوسف به دولت شهر تبدیل شد. او هم‌زمان با ابن‌هود از دولت موحدین اعلام استقلال کرد و با تصرف اشبیلیه، قرطبه، جیان و غرناطه محدوده دولت محلی بنی‌الاحمر را تعیین نمود. دژ و کاخ الحمراء را در پایتخت خود بنا کرد که تاکنون از آثار برجسته مسلمانان در جنوب آندلس، است که هنوز مورد بازدید هزاران جهانگرد است. دوره حکومت دویست ساله خاندان سلطنتی بنی‌الاحمر در جنوب آندلس، آخرین عهد حکومت مسلمانان در اروپا به‌شمار می‌آید. بنی‌الاحمر در سراسر ایام حکومت خود در حال جنگ با دولت قشتاله به سر می‌بردند و از حمایت نظامی و مالی دولت بنی‌مرین و بنی‌حفص برخوردار بودند و با دولت مصر روابط دوستانه داشتند. فرهنگ و تمدن اسلامی دوره‌ای از شکوفایی خود را در غرناطه عهد بنی‌الاحمر تجربه کرد. بزرگان دانش اسلامی و مهاجران آندلسی در سایه حمایت این خانواده، جدیدترین دستاوردهای علمی خود را عرضه کردند. ابن‌خطیب، مورخ و سیاستمدار و طبیب آندلسی، دوست و همکار ابن‌خلدون از شخصیت‌هایی است که در استحکام دولت بنی‌الاحمر سهیم بود. نام غرناطه با خاطره سقوط آندلس گره خورده است. سرانجام دولت بنی‌الاحمر به آخرین روزهای زندگی خود نزدیک شد و به‌دست دولت قشتاله سقوط کرد و آخرین پایگاه مسلمانان در آندلس از دست رفت. دولت محلی بنی‌الاحمر در ایام شکوه خود محل تجمع بزرگان علم و فرهنگ و تمدن آندلس شد و آن‌ها در طی حدود دو قرن استقرار در شهرهای این دولت موفق شدند؛ آثار تمدنی جدیدی خلق کنند؛ و دوره‌ای مستقل از تمدن اسلامی را رقم زدند. این پدیده آندلسی فرضیه جامعه‌شناختی رابطه بین دولت محلی و تمدن سازی را تقویت و تایید می‌کند. تمدن اسلامی عصر بنی‌احمر بر واقعیت تاریخی حضور اسلام در شبه جزیره ایبری تاکید می‌کند. این حضور به ویژه در عرصه معماری در آندلس در عصر بنی‌احمر ماندگار شد و ملموس است. پژوهش حاضر، بررسی جامعه‌شناختی توسعه فرهنگ و تمدن و تدوین بخشی از کتاب مطالعه تحلیلی فرهنگ و تمدن اسلامی در مغرب و آندلس و آفریقیه (۱۳۹۵) و کتاب تاریخ تحلیلی اسلام (۱۳۸۹) است.

کلیدواژه:

فرهنگ، تمدن، دولت - شهر غرناطه، بنی‌احمر، ابن‌خطیب، الحمراء، دولت محلی